studenten eerst richten op hun *gewone* bezigheden, d. i. op het Goddelijk beroep van den student, en mag eerst daarna op het *buitengewone* gericht worden, mits dan niet eenzijdig op de missie, doch veelzijdig op al deze buiten het gewone beroep vallende belangen, die op belangstelling en behartiging aanspraak maken.

Veel korter kan onze tweede bedenking zijn. Er zijn er nog wel andere, maar verder dan deze twee gaan we voorshands niet.

Deze tweede bedenking nu raakt de Heilige Schrift.

Begrijpelijkerwijze hechten deze heeren aan het gebruik der Heilige Schrift hooge waarde. Ze willen dan ook de Heilige Schrift én voor zichzelven persoonlijk, én met anderen saâm onderzoeken.

Ook hierbij nu rijst een vraag.

Er is tweeërlei lectuur der Heilige Schrift. De ééne, waarbij de lezer *lijdelijk*, en de andere, waarbij hij *handelend* is.

Lijdelijk leest men de Heilige Schrift, als het er ons om te doen is, om haar heiligenden en wijdenden indruk te ondergaan. Dit is de mystieke lezing. Men vraagt dan niet of men alles begrijpt, maar leest voort en voort, om den tot ernst stemmenden, den zielverkwikkenden en wijdenden indruk te ontvangen, dien een zoekend en biddend lezen der Heilige Schrift op den lezer heeft.

Het is dan ook uitnemend, dat deze heeren deze werking der Heilige Schrift erkennen, en haar zoeken.

Maar nu is er ook een *actief* lezen der Heilige Schrift, dat een heel ander iets is. Dan blijft de geest in ons *niet* lijdelijk, maar waakt op in ons, om in den zin de bedoeling, de beteekenis, de meening der Heilige Schrift, niet alleen van het enkele vers, maar van heel de Heilige Schrift in te dringen.

Is nu het lijdelijke en mystieke lezen der Heilige Schrift voor alle personen en tijden één en hetzelfde, heel anders staat het met dit *actieve* lezen der Heilige Schrift.

Dit toch stelt aan een hoogere-burgerscholier hooger eischen dan aan een werkman, aan een gymnasiast hooger eisch dan aan zijn collega op een hoogere-burgerschool, en zoo ook weer aan een student hooger eisch dan aan een gymnasiast.

Dat verschil spruit voort uit de meerdere middelen waarover hij beschikt, om de Heilige Schrift te leeren verstaan, en uit de hoogere eischen die zijn breeder horizont stelt om den zin der Heilige Schrift te leeren kennen. Denk, om slechts dit ééne te noemen, denk maar aan zijn kennisse van de Grieksche, niet zelden ook van de Hebreeuwsche taal.

Waar nu de heeren ook spreken van saâm de Heilige Schrift te lezen, in onderscheiding van hun persoonlijke lectuur, kunnen we het ons moeilijk anders voorstellen, dan dat het doel hiervan moet zijn, tot zulk een rijker en helderder verstaan van de Heilige Schrift te geraken, als dit door het karakter van hun universitaire ontwikkeling geëischt wordt.

En is dit zoo, dan zal daarmeê ook over dat gewichtig punt dieper zijn door te denken en meer ter leiding te zeggen zijn, dan we dusver in het zoo warme betoog vonden.

Niettegenstaande deze twee bedenkingen willen we nochtans niet eindigen zonder er nogmaals onze hartelijke blijdschap over uit te spreken, dat het ijs gebroken is, en dat er weer, niet zonder eenige kracht, en vooral niet zonder warmte, een pleidooi voor den Naam des Heeren uit de Studentenwereld is uitgegaan.

Vaccine.

Telkens hoort men van liberale zijde, dat de gemoedsbezwaren tegen de vaccine ingesluimerd zijn.

Het kan daarom zijn nut hebben, uit de praktijk des levens weer eens een stem te laten opgaan, waaruit het heel anders blijkt.

Ziehier het schrijven van een man, die onder den vaccinedwang waarlijk lijdt.

Neem mij niet kwalijk, dat ik de vrijheid neem U.WEd.Z.G., als leider der A. R. partij en tevens als handhaver der Ger. Bel., waartoe of waarbij ik sedert 1836 behoor, om raad te vragen in het volgende:

Ik ben vader van een 14-jarigen zoon, die tot op heden niet is gevaccineerd en mitsdien van alle onderwijs verstoken is, behalve dat hij daags een uur huisonderwijs krijgt, waardoor hij zoover is, dat hij behoorlijk leest en schrijft.

Van jaar tot jaar zie ik uit naar het afschaffen der vaccinedwang, doch alles blijft hetzelfde. En hoewel ik nu gaarne mijn zoon iets meer zou laten leeren, is dit mij om financieele oorzaken niet mogelijk, daar mij het weinige onderwijs dat hij ontvangt, reeds p. m. *f* 75 per jaar kost, waar anderen voor *f* 4 's jaars volkomen L. O. kunnen genieten. Ook kan ik mij niet begrijpen dat van Ger. zijde niet meer wordt aangedrongen op afschaffing van dien dwang. Ja, ik kan niet verstaan hoe Gereformeerde menschen daar zoo ligt over heen kunnen stappen, want m. i. is dit niets minder dan eene Godsverloochening (Zondag 10).

Arbeidersvraagstukken, daar wordt veel aan gedaan (meest om de socialisten te bevredigen), hoewel die nooden niet zoo groot zijn — ten minste hier niet, want men weet van broeddrookenheid niet wat men zal uitvoeren — maar gemoedsbezwaren die deze en gene stille in den lande heeft, daarop wordt niet gelet.

'k Zal hierover maar niet verder uitweiden, mijn schrijven zou te lang worden.

Noch ik, noch mijn vrouw of zoon hebben door 's Heeren verschoonende goedheid pokziekte gehad, hoewel wij *niet* gevaccineerd zijn, maar zooals ik laatst tegen een doctor zei, dat zal in de statistiek wel niet te pas komen.

Aangenaam zou het mij zijn, zoo het niet te veel van U.WEd.Z.G mocht gevraagd zijn, te vernemen of het nog iets zou kunnen baten, zoo ik mij tot H. Majesteit wend met het verzoek om ontheffing van de vaccine voor mijn zoon.

Wij voor ons deelen, gelijk we meermalen verklaard hebben, het godsdienstig bezwaar, dat ook deze vader tegen de vaccine heeft, niet.

Voorzorgsmaatregelen achten wij geoorloofd, ten deele zelfs geboden.

Het systeem der inenting is verwant aan de homoeopathische methode, waarin onzes bedunkens veel schoons ligt.

En de quaestie, of de vaccine doel treft dan wel medisch te veroordeelen is, komt ons voor, een nog niet opgelost vraagstuk te zijn.

Doch dit alles doet er niet toe.

Hier is een vader, die toont zulk godsdienstig bezwaar wel te hebben. Dat het bij hem geen woorden zijn, maar meenens is, blijkt uit het offer van *f* 75 's jaars, dat hij, uit zijn kleine middelen, voor zijn kind en voor zijn overtuiging bracht.

De man lijdt er onder, dat hij zijn kind verachteren ziet.

Nu zijn er tal van scholen, waarop noch het bestuur noch de ouders der kinderen eenig bezwaar zouden hebben, om dit ongevaccineerde kind toe te laten.

En toch de wet dwingt hem zijn kind onopgevoed te laten.

Dit is het ergerlijke, dit het stuitende.

En waar deze schrijver in zijn eenvoud nog waant, dat misschien de Kroon hem vrijstelling van dwang kon verleenen, maakt de wet dit onmogelijk.

Hierin nu steekt beperking van *gewetensvrijheid*.

Ge moogt wel *anders* denken dan die vader, en dat doen ook wij, maar ge hebt niet het recht om te zeggen: Die vader moet denken gelijk ik denk, en anders zullen wij hem dwingen.

Immers dat zeggen juist randt de conscientievrijheid aan.

Blank en Kleurling.

Van onzen gewaardeerden vriend en broeder Ds. P. Jansz te Pati ontvingen we een belangrijk schrijven over de vraag, hoe te werk te gaan, waar blanke Christenen en Christenen uit de kleurlingen saam vergaderen in één bedehuis.

Hij is een teeder Christen, een man met een warm hart voor den inlandschen broeder, en een missionair prediker van rijpe ervaring; daarbij een man van dege studie en wetenschap.

Het is daarom dat we aan zijn oordeel in zulk een materie waarde hechten, en het ook aan onze lezers wenschen mede te deelen.

Het luidt als volgt:

Pati, 6 Sept. 1897.

Hooggeachte Heer en Broeder in onze Heiland!

Weder neem ik de vrijheid een belangrijke zaak onder uwe aandacht te brengen. Het is een zaak waarover u zelf onlangs met belangstelling schreef, n.l. de moeilijkheid waarin de Boeren in Transvaal zich bevinden ten opzichte van gezamenlijke Godsdienstoefeningen met de Kaffers die tot het Christendom gebracht zijn. Wellicht kan een beschouwing van wat hier, in gelijke, of bijna gelijke omstandigheden geschiedt, van nut zijn om in die moeilijkheid tegemoet te komen.

Immers ook hier hebben we bij de prediking meermalen een gemengd gehoor van Inlanders en Europeanen.

Wel is er groot verschil in aard van de Inlanders hier met de Kaffers ginds.

Niet dat *zij* het aan 't rechte eind hebben, die de Javanen beschrijven als een gedwee en lijdzaam volk. Wie hen recht leert kennen, ziet er wel andere elementen onder werken en woelen dan zachtaardigheid en onderdanigheid, al zijn deze *in de oppervlakte* niet te miskennen.

Over 't algemeen is de Javaan bescheiden en houdt hij zich tegenover ons gaarne in de laagte. Wanneer wij bijv. in hun woning ons naast hun op hun rustbank neder zetten, dan gaan zij eraf en zetten zich op den vloer. Ze moeten wel zeer vertrouwd met ons zijn om dan naast ons te durven blijven zitten. Zijn we bij hen te gast, dan richten ze voor ons aan op een tafeltje, al naar voorhanden is, en zij eten met elkander op hun rustbank. Ook zullen ze dan hun maaltijd niet aanvangen eer ze ons om verlof daartoe hebben gevraagd. Dit alles is gezegd van de *geringe* Javanen. Ook de Christenen onder hen hoe broederlijk (altoos op die wijze van *Ouder* broeder) we met hen omgaan, laten van deze en dergelijke gewoonten niet af. Andersgezinden ontbreken echter ook niet, en er is soms veel beleid noodig om te zorgen dat hun invloed geen overhand verkrijge.

Indien er dan ook eens sprake ware van gelijkstelling van de Inlandsche Christenen met Europeanen, zou ik daar ernstig en krachtig tegen protesteeren. In het Reglement op het beleid der regeering is een artikel dat die gelijkstelling uitspreekt; maar gelukkig wordt dat als niet bestaande beschouwd. Toch zou het wel eens een nadeeligen invloed kunnen hebben indien de minder welgezinden van dat bestaan nadere kennis kregen.

Hoe nu is de zaak omtrent de bijeenkomsten hier ingericht? Voor de Europeaan en voor de Inlanders zijn afzonderlijke bedehuizen. Vanzelf verschijnen dezen gewoonlijk niet in de bedehuizen der eerstgenoemden, omdat ze onze taal niet, of niet genoegzaam verstaan. Wel komen Europeanen in de bijeenkomsten der Inlanders. Nu heerscht, ook daarbuiten, bijv. bij bezoek van Inlanders in onze woningen, het gebruik ieder zoo te ontvangen als de eigen gewoonte van zijn landaard is. De geringe Javaan is niet gewoon op een stoel te zitten maar zit op een Inlandschen rusthank (ambèn, balébalé) of op een matje. Welnu, zoo ontvangen we hen ook in onze woning. Evenzoo handelt hij jegens ons: wetende dat wij gewoon zijn een stoel te gebruiken, zoo biedt hij dien ons ook aan als wij hem bezoeken. Plaatsen wij hem ten onzent op een stoel, hij zou zich niet op zijn gemak gevoelen wegens de ongewoonte. Zoo is het voor hem geen vernedering, maar een aangenaamheid, wanneer hij bij ons op een matje zit.

Wie nu van de zendelingen zich *geheel* naar de Inl. gewoonten schikt, heeft ook in de Godsdienstige bijeenkomst een mat gespreid waarop de Inl. Christenen op hun gemak zitten (N. B. niet *hurken*, zooals men dikwijls leest in sommige berichten: dat zou een, ook voor Inlanders zeer onpassende, en tevens zeer vermoeiende wijze zijn!) Komt er nu een Europeaan, wien zulk een wijze van zitten niet alleen ongewoon is, maar ook zeer ongemakkelijk zou wezen, dan is er een stoel voor hem gereed, geheel naar zijn gewoonte en gebruik. Werd van hem geëischt mede op de mat te zitten, dat zou, behalve noodeloos ongemak, tevens een vernedering zijn, terwijl de Inlander in zijn eigen gewoonte blijft en niet onverstandig in de hoogte geheven wordt. Waar men voor de Inlanders het zitten op banken heeft ingevoerd, gaat het evenzoo. Wil een Europeaan bij hun op de banken gaan zitten, het staat hem vrij; verlangt hij een stoel, die wordt hem verstrekt, er staan gereed.

Op die wijze is er nooit eenige onaangenaamheid of verstoring der orde. Nog eens: er is groot verschil tusschen Kaffers en Javanen. Toch denk ik dat uit het bovenstaande wel iets af te leiden is dat ook ginds van dienst kan zijn ten goede. Misschien vindt u goed dit schrijven zooals het is, naar Transvaal te zenden. Wil U er uit nemen wat U geschikt voorkomt, en daarheen zenden, het is mij ook goed. Moge het werk daar rijk gezegend zijn, en weldra het geheele Kaffervolk als geheiligde nederige christenen den broederen tot vreugd en den Heere tot eere zijn!

Met hartelijke groeten en heilbede in den Middelaar,

hoogachtend,

Uw dv. dr. en broeder

P. Jansz.

Uitgemaakt achten we de quaestie hiermede niet, en liefst zouden we beginnen, met soortgelijke mededeelingen uit alle landen te ontvangen, waar blanken en kleurlingen saam in het heilige verkeeren, tevens met duidelijke opgave van het bereikte effect.

Eerst daardoor zou men de noodige gegevens bijeen krijgen, die tot juister en vollediger oordeel in staat stelden.

Ook hier schuilt de quaestie van de juiste verhouding tusschen natuur en genade.

De levensusantie en de graad van maatschappelijke ontwikkeling komt uit de natuur, de aanbidding van het heilige is uit de genade.

En daarom vermoeden we, dat men zal moeten beginnen, met in den uitwendigen vorm het verschil eerst toe te laten, maar dat het doel er toch op moet gericht blijven, om ten slotte ook in dien vorm één te worden.

Vooral bij de Kaffers komt daar dan nog het neusbezwaar bij. Doch ook dit moet ten slotte wegvallen, als de Kaffer ook in zindelijkheid, voeding en kleeding aan ons meer gelijk zal zijn geworden.

Corrigendum.

De heer Bensdorp heeft in de *Kath. Stemmen* een overzicht gegeven van wat voor enkele maanden door ons, in onze artikelen over de gemeene gratie, over »de onbevlekte ontvangenis van Maria" werd gezegd.

In het gemeen gaan we hierop niet in, evenmin als we dit deden op menig andere critiek door hem op ons schrijven over Roomsche leerstellingen uitgeoefend.

Al geven we toch toe, dat een weeropleven van de controvers tusschen de Gereformeerde en Roomsche theologen zich denken laat, stellig is de tijd daarvoor thans nog niet gekomen. De strijd naar buiten is nog te fel en te hard, om reeds aan zulk een weer opnemen van den historischen strijd te kunnen denken.

De controvers tusschen Roomschen en Gereformeerden is bovendien volledig uitgewerkt in het verleden, en kan dus niet wel opnieuw aan de orde komen, eer de controvers met de nieuwe afwijkingen van *deze* eeuw is uitgestreden.

Wel gevoelen we, dat deze wapenstilstand aanleiding geeft, om over en weer voorstellingen van elkaars belijdenis en streven te geven, waarin de gelaakte partij zich zelve niet altoos terugvindt. Maar dit kan niet anders. Het subjectieve blijft hier zijn rol spelen, en zoomin het ooit aan een Roomsch theoloog gelukken zal, om ons zoo ten voeten toe uit te teekenen, dat wij de juiste gelijkenis van het portret zouden erkennen, zoo verstaan we ook volkomen, dat een Roomsch theoloog onze uiteenzetting lezende, daartegen gedurig bedenking voelt oprijzen.

Wij onzerzijds maken dan ook geen aanspraak op objectieve gelijkenis van onze teekening, en het valt ons dan ook niet tegen, zoo er aanmerkingen vallen.

Met name komt het dan ook niet in ons op, om over het dogma der »onbevlekte ontvangenis van Maria" als zoodanig een redetwist aan te binden. Zelfs een dispuut daarover zou eerst mogelijk worden, als vooraf formeel tusschen ons kon worden vastgesteld, uit welke bronnen de waarheid of onwaarheid van dat dogma is op te maken.

Ditmaal echter komt in een critiek van den heer Bensdorp iets voor, waarvan wij ons gehouden achten hem acte te verleenen.

Door ons was uitgegaan van de onderstelling, dat de drang die in de Roomsche kerk tot de aanvaarding van dit dogma geleid heeft, zijn oorsprong mede vond in het streven, om, door het vaststellen van het zondeloose van Jezus' moeder, de zondeloosheid van den Middelaar, tot in zijn ontvangenis en geboorte, te vaster te maken.

Dit nu ontkent de heer Bensdorp, en houdt staande, dat geen andere drang dreef, dan om, uitgaande van de op zichzelf vaststaande heilige ontvangenis en geboorte van den Heiland, in zijn moeder een gestalte te vinden, die in betamelijkheid en waardigheid met zoo hoog een moederschap overkwam.

Nu blijve het in het midden gelaten, of er niet ook hier psychologische drijfveeren gewerkt hebben, die in het beleden woord niet tot uitdrukking kwamen. Daarover veroorloven we ons ons eigen gevoelen te hebben.

Maar in zooverre in het beleden woord en in het geformuleerde dogma als zoodanig van geen oorzakelijk verband met de heilige ontvangenis van den Christus sprake is, en de heer Bensdorp het noodig en oirbaar achtte hierop de aandacht te vestigen, komt het ons noodig voor, dit ook ter kennisse van onze lezers te brengen.

Aan de waarheid of onwaarheid van dat beweerde dogma doet dit natuurlijk niets af noch toe, maar we weten te goed, hoe hard het ons soms viel *misrepresentention* van het Calvinisme bij Roomsche theologen te vinden, dan dat wij onzerzijds op zoo concreet punt niet gaarne van de tegenspraak van een zoo kundig scribent als de heer Bensdorp én zelf kennis nemen, én aan onze lezers kennis geven zouden.

Uit de Pers.

Aan het laatst overgenomen stuk over de *Christelijke vrijheid* in de middeleeuwsche dagen, voegt Dr. H. H. Kuyper in de *Friesche Kerkbode* der vorige week, een tweede stuk toe, teneinde misvatting en misbruik te voorkomen.

Hij schrijft namelijk:

Vooreerst wordt deze vrijheid beperkt doordat bij de vraag wat middelmatig is, volstrekt niet alleen moet onderzocht worden, of zoodanige zaak in de Heilige Schrift met name verboden wordt, maar ook of de Schrift algemeene regelen geeft, uit wier toepassing volgt, dat zoodanige zaak ons niet is geoorloofd. Wie aan de letter der Heilige Schrift hangen blijft, valt onder het oordeel van den Apostel, dat de letter doodt en alleen de Geest levend maakt.

De strijd over deze vraag, is vooral gestreden met de Jezuieten, wier zedeleer voor de practijk der godzaligheid allerverderfelijkst is. De Roomsche Kerk houdt aan de eene zijde vast aan een zeer hoog ideaal van zedelijke volkomenheid en eischt van hare monniken vrijwillige armoede, volkomen ontzeggiag van al wat het vleesch streelt, een verzaken van de wereld en haar begeerlijkheid. Maar tegelijk, ten einde de groote massa niet van zich te vervreemden, stelt zij veel lagere eischen voor de leeken en laat hun toe om volop van de wereld te genieten, mits zij daarnaast maar hun godsdienstplichten blijven waar nemen. En vooral de Jezuieten hebben zich berucht gemaakt door hun casuistiek, waarin zij, op grond dat Gods Woord dit niet uitdrukkelijk verbood, allerlei wereldsche practijken als den noodlengen, het duel, het dansen, het comediebezoek, het deelnemen aan loterij enz. goedkeurden. Al deze dingen waren volgens hun »middelmatig" en daarom, mits met een goed doel aangewend, geoorloofd. Immers het misbruik, dat de wereld van deze dingen maakte, hief het gebruik niet op, mits dit gebruik met matigheid geschiedde.

Tegenover deze lakse zedeleer, die op vernietiging van het Christelijk leven uitloopt, hebben onze Gereformeerde Vaderen geprotesteerd, vooreerst door met nadruk het beginsel te handhaven, dat niet alleen wat de letter der Schrift verbood zonde was, maar ook alles wat logisch uit de letter volgde. Zelfmoord en tweegevecht waren evengoed door het gebod: »gij zult niet dooden", geoordeeld als moord met voorbedachten rade. De noodleugen of heloefdheidsleugen vielen evengoed onder het gebod: Gij zult geen valsche getuigenis geven, als het liegen zonder noodzaak. En waar de Heilige Schrift overal leert dat van het lot alleen een heilig gebruik moet worden gemaakt, omdat het beleid daarvan bij den Heere is, daar veroordeelden onze Vaderen eenparig alle loterij om geld niet alleen, maar ook alle lotspelen, als kaarten, gansebord, lottospelen, omdat daarin een zijdelingsche aanbidding ligt van de Fortuin. Alleen zulke spelen, waarbij het lot niet te pas kwam, en waar alles afhing van vernuft of kracht, achtten zij geoorloofd, zooals vader Brakel met name opnoemt: schaken, dammen, kaatsen, schermen. Wanneer dan ook in onze dagen het Christenvolk tegen kaartspel is als een zondig vermaak, dan heeft het hierin volkomen gelijk. Kaartspel is zonde tegen het te gebod. Maar wanneer men met kaartspel in vele Gereformeerde kringen ook schaken, dammen, kegelen, enz., als zondig veroordeeld, dan is hiervoor in de Heilige Schrift geen den minsten grond te vinden en weersprceekt men alle Gereformeerde practicale schrijvers, die juist zulke spelen tot recreatie aanbevolen, mits het spel spel bleef, en niet door hartstocht ontaardde.

En in de tweede plaats handhaafden zij tegenover deze lakse zedeleer der Jezuieten het woord des Apostels: Haat ook den rok, die van het vleesch besmet is. Op dien grond veroordeelden zij niet alleen wat door de Heilige Schrift bij wettige gevolgtrekking verboden was als zonde, maar ook al zulke vermaken en uitspanningen, die een geheel wereldsch karakter droegen, als dansen, comediespelen, het bezoeken van concerten, het loopen in kroegen en herbergen. Al deze vermaken, ook al waren ze op zich zelf misschien middelmatig, waren door het gebruik zoo door en door wereldsch geworden, dat een Christen er geen deel aan kon nemen zonder schade voor zijn ziel. De regel, dat het misbruik het gebruik niet opheft, gaat hier dus niet op, zoo redeneerden onze practijns, omdat deze dingen door het misbruik zoo besmet zijn, dat een goed gebruik er van in onze dagen niet meer mogelijk is.

Bij de toepassing van dezen regel, zij men echter hoogst voorzichtig. Niet alles wat de wereld misbruikt, is daarom den Christen ongeoorloofd. Niets wordt meer misbruikt dan de drukkunst, waardoor ongeloovige en onzedelijke litteratuur bij duizendtallen wordt verspreid. Maar wie zal daarom beweren, dat het een Christen niet vrijstaat van dezelfde misbruikte drukkunst een goed gebruik te maken ter eere Gods? En zoo is ook niet ieder vermaak, dat de wereld liefheeft, reeds daarom als wereldsch af te keuren, mits het mogelijk is het wereldsch karakter er uit te verwijderen en het zonder gevaar voor zijn zaligheid te gebruiken. Muziek is een bij uitstek »wereldsch" genot en wie bij ervaring weet, welk een verderfelijken invloed de wereldsche muziek op de harten uitoefent, zal waarlijk de waarschuwing niet overbodig achten, dat Christen-ouderen hun kinderen toch niet alles laten spelen, zelf niet tot »oefening" wat wereldsche muziekmeesters hun voorzetten. Maar hoe nauwkeurig ook tegen wereldsche muziek moet gewaakt worden, de muziek zelf is een gave Gods en wie thuis een orgel heeft en daarop Christelijke muziek speelt, behoeft niet te vreezen, dat hij daardoor der wereld gelijkvormig is geworden.

Neen, het Christelijk protest gaat alleen tegen den rok, die door het vleesch *besmet* is. Want ook al is deze rok op zichzelf een middelmatige zaak, de besmetting der wereld, die er aan kleeft, kan zelf de meest onschuldige zaak tot een verleiding der zielen en tot een zonde voor God maken.

Dat metterdaad deze onderscheiding berust op het Woord Gods en daarom de conscientie bindt, moge een bekend voorbeeld uit Paulus' dagen ons duidelijk maken, n.l. den strijd over het eten van vleesch uit een afgodstempel afkomstig.

De afgodstempels waren destijds de abatteirs of slachtbanken, waaruit hoofdzakelijk 't vleesch kwam voor dagelijksch gebruik. De toevoer van offerbeesten was zoo groot, dat de priesters en offeraars al het vleesch niet konden opeten en het daarom, na in den tempel geofferd te zijn, ten voordeele van de priesters verkocht werd in de »vleeschhuizen". Velen nu meenden in Paulus' dagen, dat een Christen dit vleesch niet mocht eten, omdat het door de aanraking met de afgoderij bezoedeld was. En de Apostel, al wil hij dezulken niet dwingen om tegen hun conscientie te handelen, spreekt toch duidelijk genoeg uit, dat zij dwalen ter goeder trouw. »Eet al wat in het vleeschhuis verkocht wordt, niets ondervragende om der conscientie wil, want de aarde is des Heeren en de volheid derzelve." (1 Cor. 10 : 25, 26). Noch in de spijze, noch in den drank, ook al zijn zij uit een afgodstempel afkomstig, zit dus eenige zonde, wanneer men beide gebruiken kan op Christelijke manier.

Geheel anders komt daartegen de zaak te staan, wanneer sommigen misbruik makende van deze Christelijke vrijheid nu ook naar den afgodstempel zelf toegingen en daar deelnamen aan den offermaaltijd, bewerende, dat in spijze en drank immers geen zonde zit. Deel te nemen aan den offermaaltijd was een eeren van den afgod; zulk een maaltijd ging gepaard met heidensche gebruiken, die een Christen niet mocht aanzien; dan was de spijze en drank »door het vleesch besmet" en dezelfde Apostel, die eerst verdedigd heeft, dat alle spijze en drank goed is, roept nu dezulken toe: »Gij kunt den drinkbeker des Heeren niet drinken, en den drinkbeker der duivelen. Gij kunt niet deelachtig zijn aan de tafel des Heeren en aan de tafel der duivelen. Of tergen wij den Heere? Zijn wij sterker dan Hij"? (1 Cor. 10 : 21, 22).

En evenzoo nu is het met datgene wat men »wereldsche vermaken" noemt, als dansen, comediespelen, concertbezoek, enz., waarin onze Gereformeerde Kerk steeds een zondig vermaak heeft gezien, niet omdat deze dingen op zich zelf zondig zijn, maar omdat ze zoo door en door bevlekt zijn door de wereld, dat een Christen, die nauw leeft voor zijn God, er geen deel aan kan nemen.

Ze zijn geen zonden op zich zelf. De Heilige Schrift spreekt meer dan eens van het »dansen" ook van de heilige mannen Gods, zonder er een woord van afkeuring aan toe te voegen. David danste voor de ark. Maar dit dansen of huppelen of van vreugde opspringen is geheel iets anders dan wat de wereld van dat dansen gemaakt heeft. De tegenwoordige dansen zijn een kunstmatige beweging; zij geschieden tusschen mannen en vrouwen; hun geheele aard doelt om begeerlijkheid op te wekken, die ingaat tegen het VIIe gebod. Men kan geen vreemde vrouw zóó dansende met zich voortbewegen, zonder dat de zinnelijke lusten geprikkeld worden. Vandaar dat al zulk dansen bestist zonde is. Dat wereldsche dansen heeft een Johannes den Dooper het hoofd gekost en Herodes tot een moordenaar gemaakt. En wanneer enkele Gereformeerde mannen van naam, o. a. Marnix van St. Aldegonde in het dansen van meer deftige dansen, gelijk aan het hof van Prins Willem plaats vonden, geen zonde zagen, ja er gaarne aan deelnamen, dan staan wij in deze zaak liever aan de zijde van een Caspar van der Heyde en Taffijn, die den moed hadden ook in Marnix het dansen af te keuren. En wie bedenkt, dat het dansen toen evenals in onze dagen meest plaats vond in herbergen of danshuizen, die de voorportalen zijn van het bordeel, zal waarlijk niet oordeelen, dat onze vaderen verkeerd hebben gezien, toen zij op hunne Synodes het dansen uitdrukkelijk verboden. Het dansen, op zich zelf een onschuldige zaak, is door de besmetting der wereld voor ons ongeoorloofd geworden.

En evenzoo is het met de comedie, het concertbezoek en het paardenspel. Op zich zelf steekt er geen zonde in het kunstig rijden met paarden, het luisteren naar muziek, en is niet elke opvoering van een aanschouwelijke voorstelling zonde. Calvijn liet te Genève zijn studenten toe comediestukken te spelen, Melanchton deed hetzelfde te Wittenberg, en zelfs Voetius, de strengste puritein, die ijvert tegen al de »ijdelheden der wereld" met een ijver, die hem soms het spoor doet te buiten gaan, wanneer hij zelfs het drinken op lemands gezondheid heidensch noemt en het dragen van een pruik uit den duivel acht, geeft toch toe, dat er tooneelstukken te denken zijn, waarbij een Christen zich niet behoefde te ergeren. Maar wat baat ons dit, waar ook deze »vermaken" door de wereld zoo besmet zijn, dat alleen wereldlingen er vrede mee kunnen nemen. Of is het niet waar, dat bij de paardenspellen toeren worden verricht, die levensgevaarlijk zijn, en het juist zulke levensgevaarlijke toeren zijn, nevens de zeer luchtig gekleede berijdsters, die het meest het volk trekken? Is het niet waar, dat onze schouwburgen leerscholen zijn geworden van ontucht, en het tooneel, nog daargelaten dat het de karakters der schouwspelers vervalscht, in plaats van het volk te veredelen, al dieper ons volk zinken doet? Is het niet waar, dat op de concerten, waar avond aan avond al wat rijk en aanzienlijk is, verschijnt, de geesten op de meest onmerkbare maar tegelijk zekere wijze vergiftigd worden door een muziek, die niet uit God, maar uit den vader der leugen is?

En hetzelfde bezwaar geldt tegen de kermissen en wereldsche vermakelijkheden daaraan verbonden. Ook daar stemmen wij gaarne toe, dat op zichzelf in het poffertjes eten, het koopen uit de kramen, het zitten van kinderen in een mallemolen geen »zonde" zit. Maar ook hier heeft de wereld zoo diep haar stempel afgedrukt op deze vermaken, dat zij een bedorf zijn geworden voor ons volk, en daarom door ieder ernstig Christen behooren gemeden te worden. De kermis is een kermis der IJdelheid, waar de Satan met het blinkende lokaas elk jaar duizende zielen in ons land vangt en zedelijk vermoordt. Roekeloos wordt daar geld verkwist, dat een jaar lang wellicht aan vrouw en kinderen is onthouden. Dronkenschap is er schering en inslag. Menig meisje verloor op de kermis haar onschuld en eere als vrouw.

En eindelijk om diezelfde reden is ook zonde het geregeld loopen in kroegen en herbergen, zooals zelfs onder Christelijke jongelingen, helaas, nog wel gevonden wordt. Ook daarbij zit de zonde niet in het glas bier, dat men drinkt of de kranten die men leest. Wie op reis is en dorst heeft, behoeft zijn conscientie niet te kwellen met de vraag of het geoorloofd is, dien dorst in een herberg te lesschen, wanneer hij geen andere gelegenheid vinden kan. Maar wie in de eigen stad zijner inwoning, terwijl hij thuis evengoed iets gebruiken kan, er een gewoonte van maakt om de drankhuizen te bezoeken, zij dit dan een herberg of café, toont daarmede, dat hij lust heeft in het gestoelte der spotters en wandelen wil op den weg der goddeloozen. Een herberg, oorspronkelijk een goede instelling om den reiziger van verre te »herbergen" is in onze dagen een paleis geworden van den drankduivel, waar op het altaar van den jenever niet alleen het zuurverdiende geld van den werkman, maar ook zijn eeuwig geluk wordt geofferd. En met dien afgod gemeenschap te hebben mag Gods kind niet.

Bij al deze dingen nu, en wij zouden deze reeks nog veel kunnen uitbreiden, geldt de regel der godzaligheid, dat Gods kind zich van alles te onthouden heeft wat door de wereld met het merk der zonde is gestempeld geworden. Al zijn al deze in theorie misschien zoo te bedenken, dat zij middelmatig zijn, in de practijk komen zij niet anders voor dan bezoedeld met zonde. En daarom is het eisch van Gods Woord, dat men zich van al zoodanige uitspanningen onthoude.

Eenigszins anders staat het daarentegen met de vraag of het deelnemen aan hardrijderijen, wedstrijden enz. den Christen jongeling moet verboden worden. En hiermede komen wij vanzelf op de vraag, in hoeverre de »sport", die in onze dagen alles beheerscht, een geoorloofd of een zondig vermaak is. Nu is het opmerkelijk, dat onze Gereformeerde practicale schrijvers, hoe scherp zij ook alle wereldsche vermaken veroordeelen, steeds een uitzondering maken voor de gymnastische oefeningen, waardoor het lichaam na ingespannen arbeid weer verkwikt kan worden. Geen enkele Gereformeerde »vader" heeft dan ook het schaatsenrijden als zond veroordeeld. Alles wat dient om het lichaam gezond en krachtig te maken, als gymnastiek, zwemmen, schaatsenrijden is een gave Gods, die, mits behoorlijk gebruikt, niet schaadt maar baat. Mens sana in corpore sano, *een gezonde ziel in een gezond lichaam* is ook hun leuze.

En waar zulke gymnastische oefeningen door hen eer geprezen dan gelaakt werden, heeft onze Gereformeerde Kerk dan ook nooit geoordeeld, dat het zonde was daarbij door wedstrijden te zien, wie het sterkst of het vlugst was. In Griekenland waren zulke wedstrijden een hoogtepunt van het nationale leven. En de Apostel Paulus spreekt in zijn brieven nergens een woord van afkeuring over deze kampstrijden, verbiedt niet er aan deel te nemen, maar wel ontleent hij aan deze wedstrijden voortdurend de schoonste beelden voor het Christelijke leven, wat hij zeker niet zou gedaan hebben, wanneer hij de zaak zelf als zonde had veroordeeld. Geheel in dien zelfden zin spreekt dan ook Voetius uit, dat spiegelgevechten van soldaten, wedstrijden van gym-